

Ciril Zlobec

V ZNAMENJU ČASA

Misel na 21. stoletje – še pred leti tako mikavna tema naših pričakovanj in načrtovanj – je postala tako negotova, da domala ni več prognostika, ki bi si upal kakorkoli opredeliti razvojne probleme, napovedati pot, ki jo bomo ubirali, kaj šele, da bi si kdo upal karkoli načrtovati. Če pa to vendarle počne, je kredibilnost takih predvidevanj in načrtovanj skoraj nikakršna, kajti pred še zaprtimi vrati v 21. stoletje je še ves naš sedanji čas, ki se je tako zapletel, da postavlja na glavo vsa včerajšnja pričakovanja o kolikor toliko logičnem, torej vsaj deloma razvidnem, predvidljivem dogajanju v svetu in njegovih posameznih delih. Tudi na Balkanu, tudi v Srednji Evropi, kamor se Slovenci poskušamo rešiti, ne da bi tudi zares mogli pobegniti pred samimi sabo in neizbežnostjo lastne usode prav na tem prostoru in prav v tem času.

Moj namen seveda ni, da bi na tem mestu razmišljal o vsem, kar nas zdaj teži, saj je že vsako, še tako specializirano področje s svojimi težavami, stiskami, problemi in tudi nesmisli svet zase, vržen v nepredvidljivo orbito našega malega, kaotičnega vesolja.

In v tem smislu kultura prav gotovo ni med dejavnostmi, ki bi jim ta logika prizanesla.

Pa tudi problematika znotraj kulture je tako široka, da bi moral ostati na ravni splošnega, že če bi hotel samo evidentirati vse tisto, kar jo ta trenutek negativno določa. Stanje je takšno, da ga lahko povsem poljubno označimo kot prelomno (kolikčič že?), kot preizkušnjo, na katero nismo pripravljeni, kot krizo, kot stisko, skratka: že spet si zastavljamo, od razprav v državnem zboru do Pisem bralcev v dnevnem časopisu, vsa temeljna vprašanja, ki bolj kot odgovore sprožajo najrazličnejše polemike, med njimi tudi take, ki so do kulture izredno neprijazne in kakršnih v preteklosti skoraj nismo poznali. Vsekakor ne v takem obsegu in tako odklonilnih stališč.

Tudi kultura postaja, kot vse drugo, samo ena izmed mnogih dejavnosti. Preden smo se ovedeli, je padlo z nje vse mitsko, idilično, nacionalno samobrambno, socialno čuteče. Surovo povedano: že nastaja vtis, da kulture, razen tistih, ki jo ustvarjajo, ne potrebuje (skoraj) nihče več, ne narod, ne družba, ne država. Marsikaj ostaja pri življenju po inerciji: knjige sicer še izhajajo, vendar pravega knjižnega trga, tudi ob upoštevanju slovenske majhnosti, skoraj ni več; tudi številna razstavišča po Sloveniji sicer še ne zapirajo svojih vrat slovenskim umetnikom, vendar obiskovalcev, razen na otvoritvah, je praviloma tako malo, da bi bila prevedba te ugotovitve v številke čisti defetizem; naše pretakanje čez mejo »v Evropo« ni nič bolj uspešno kot v gospodarstvu... in še bi lahko nizali sama gola

dejstva, ki bi potrjevala sociološko ugotovitev, da sta vsakdanji kruh in kultura vendar v veliko večji soodvisnosti, kot smo bili navajeni misliti v časih, ko je slovenska kultura imela svoj upoštevanja vreden družbeni status. Od eksistence do ugleda in do »posebne funkcije«.

In tu se začenja naš najnovejši zaplet, morda tudi nesporazum. Drastična proračunska restrikcija v kulturi se nam ne kaže samo kot posledica naše splošne gospodarske stiske, ampak v nič manjši meri tudi kot pospešeno razvrednotevanje prav tistega, kar je ves čas doslej tako pomembno, pogosto celo odločilno spremljalo kulturo: njena politična, nacionalna in socialna vloga, ki je bila že v tem, da je prav kultura prva in najbolj nedvoumno definirala naše nacionalno zgodovinsko bistvo.

Rad bi, da bi bil moj strah odveč, pa ga vseeno zapisujem: bojim se namreč, da se ta politični naboj, ki je imel doslej v slovenski kulturi narodnobuditeljsko in narodnoobrambno funkcijo, vse bolj obrača navznoter, sam vase. V nekakšni eksistencialni stiski, v strahu za preživetje, v vse manjših možnostih za samopotrjevanje z delom se številne kulturne in umetniške ustanove, društva, skupine, generacije, mala vojska svobodnih umetnikov vse bolj politizirajo navznoter, v kulturo samo, kajti »normalno« občansko politično delovanje z možnostmi učinkovanja, odločanja je postalo že skoraj anahronistično. Kolikor pa še obstaja, je vse bolj deležno posmeha, ironičnega emarginiranja, ciničnega zamahovanja z roko. Kako daleč smo že od tistih »srečnih« časov osamosvojitvenih dejavnosti pred tremi leti, ko se je na primer o Društvu slovenskih pisateljev govorilo kot o združbi, ki da je politično močnejša od katerekoli politične stranke. Ne gre, da bi objokovali razmere, ki so bile in minile. Tisto, kar se mi zdi najbolj negativno od vseh možnih reakcij na to stanje, na to nezadržno odrinjanje kulture iz eminentno nacionalnega prostora, je prav to naraščanje politizacije znotraj kulture, politizacije, ki sploh ni pogojena z dejansko političnostjo njenih članov, umetnikov in drugih kulturnih delavcev. Vdor strankarskih strasti (tudi mimo dejavne navzočnosti stranke), sovraštvev in vseh vrst ekskluzivizmov, čeprav je relativno zelo malo kulturnikov strankarsko opredeljenih v pravem pomenu besede, že kaže prve negativne rezultate: nastajajo odnosi, ki mnoge silijo, da se opredeljujejo iz golega strahu, da ne bi ostali ob strani, zunaj tistih jeder, ki imajo vpliv, moč in zveze, in zato tudi možnost, da vse, ki niso »njihovi«, odrinejo, utišajo, onemogočijo. Ali se jim vsaj zdi, da to lahko storijo. Kultura je zaradi tega destruktivnega obračanja vase, proti sami sebi, tega škorpionskega zastupljanja lastne substance, še šibkejša, še bolj potisnjena na obrobje.

Upošteva vse, kar so strokovnjaki ugotovili v zvezi s slovensko nacionalno in individualno naravo, saj smo, med drugim, na prvem mestu po številu samomorov v Evropi, za nas velja, da kadarkoli se ne moremo realizirati navzven, v kreativnem smislu, se rušilno obrnemo sami proti sebi in proti tistim, ki so tako rekoč del nas samih. Določena logika torej je: kultura proti kulturi, kulturnik proti kulturniku.

Prav je, če se tega stanja zavedamo in svoje energije, biološke in ustvarjalne, usmerimo v pozitivne ambicije, ne pa, zaradi lastne nezadoščenosti, v izničevanje sebe in drugih.

V Ljubljani, 12. aprila 1993